

УДК 351

*О. С. Качний,
к. держ.упр., докторант Міжрегіональної академії управління персоналом*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

*О. S. Kachniy,
Ph.D., Assistant Professor, Interregional Academy of Personnel Management*

STATE MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE: THE STATE AND PROSPECTS OF CHANGES IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES AND EUROPEAN STANDARDS

Проаналізовано сучасний стан державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України. Виокремлено проблеми, які перешкоджають забезпеченню економічного зростання, покращенню показників соціального розвитку, формуванню ефективної системи управління регіональним розвитком. Обґрунтовано напрями вдосконалення механізму державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів України.

The present state of state management of socio-economic development of regions of Ukraine is analyzed. The problems that impede economic growth, improvement of indicators of social development, and the formation of an effective system of regional development management are outlined. The directions of improvement of the mechanism of state regulation of social and economic development of regions of Ukraine are grounded.

Ключові слова: *регіон, регіональний розвиток, державне управління, механізми державного управління, соціально-економічний розвиток регіонів, політика регіонального розвитку.*

Keywords: *region, regional development, public administration, mechanisms of public administration, socio-economic development of regions, regional development policy.*

I. Вступ

На сьогодні наша країна прагне до європейської інтеграції, пошуку власного місця та співпраці з країнами світового співтовариства на засадах партнерства і рівності. Проте, проблеми котрі існують в суспільному житті нашої держави створюють додаткові перешкоди для цих процесів. Зокрема, в питаннях регіонального розвитку нашої держави та державному управлінні в цій сфері є цілий ряд проблем, які перешкоджають забезпеченню економічного зростання, покращенню показників соціального розвитку, формуванню ефективної системи управління регіональним розвитком.

II. Постановка завдання

Погіршення соціально-економічного стану регіонів, зниження рівня і якості життя населення, за відсутності дієвих заходів з боку держави щодо зупинення подальшого спаду та подолання його негативних наслідків призводять до подальшої дестабілізації ситуації в нашій країні. Це ставить у ряд першочергових пріоритетних завдань необхідність наукового дослідження сучасного стану та проблемних питань функціонування системи державного управління регіональним розвитком, розробки і внесення обґрунтованих

змін в систему регіонального управління, з урахуванням сучасного досвіду розвинених країн у цій сфері та пошуку нових дієвих підходів до державного регулювання регіонального соціально-економічного розвитку.

III. Результати

Роль держави щодо забезпечення розвитку регіонів у сучасному світі не обмежується лише регуляторними функціями такими як, наприклад: стимулювання економічного зростання, раціонального використання трудового потенціалу, забезпечення прогресивних зрушень у галузевій і територіальній системах, підтримання експорту продукції та послуг. Головною метою державного управління регіональним розвитком стає забезпечення економічної й соціальної стабільності, захист вітчизняних виробників на світових ринках, гармонізація майнових відносин, зміцнення існуючого ладу, демократизація управління, транзит держави в європейські та євроатлантичні структури тощо.

Безперечно, в умовах глибоких ринкових перетворень управління регіональним розвитком стає ключовою ланкою механізму державного управління. Однак, відсутність системного підходу до реалізації регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального розвитку, тобто несприйняття протягом тривалого часу органами влади поняття «планування регіонального розвитку», призвели до неефективного застосування механізмів державного регулювання регіонального розвитку.

Слід підкреслити, що на сьогодні надання державної підтримки соціально-економічного розвитку регіонів здійснюється за такими основними напрямками: розробка та реалізація програм державної підтримки соціально-економічного розвитку окремих регіонів та територій; реалізація галузевих програм, якими передбачається виділення коштів на підтримку визначених територій та соціальний захист їх населення; регулювання міжбюджетних відносин [4].

Розглянувши сучасний стан регіонального розвитку в нашій державі, теоретичні та практичні підходи до визначення основних завдань в управлінні регіональним розвитком можна констатувати, що в державному управлінні регіональним соціально-економічним розвитком на сьогодні існує значний ряд проблемних питань, вирішення яких має стати одним із чинників стабілізації ситуації в нашій державі та формування умов для подальшого розвитку регіонів та країни в цілому [1].

В контексті цього зазначимо, що основні проблеми, котрі пов'язані з соціально-економічним розвитком регіонів, варто класифікувати за такими ознаками, а саме: генезисом (за особливостями виникнення чи зародження); місцем виникнення чи зародження; тривалістю існування до початку пом'якшення чи нейтралізації (короткотривалі, довготривалі); обсягом коштів, які необхідні для їх нейтралізації чи вирішення (малозатратні, крупнозатратні); найважливішими ознаками (суспільно-політичні, соціально-економічні, організаційно-правові, екологічні тощо); диспропорціями, які вони породжують [3]. Безперечно, така класифікація є умовною, оскільки сама проблема може розглядатися з різних боків і потрапляти в ті чи інші класи залежно від ознаки характеристики, яка береться до уваги.

Ураховуючи результати аналізу динаміки соціально-економічного розвитку регіонів, визначимо найбільш значні виклики, на які держава повинна реагувати шляхом вироблення та реалізації нової державної регіональної політики.

По-перше, проблеми конкурентоспроможності, до яких віднесемо: руйнування об'єктів соціальної, виробничої та дорожньо-транспортної інфраструктури; відставання в економічному розвитку від держав-сусідів; економічна дезінтеграція загальноукраїнського ринку, ізоляція регіональних ринків, залежність регіональних ринків від експорту; обмеженість ресурсів для розвитку; моноорієнтованість економіки найбільш розвинутих регіонів; технологічна розірваність економіки регіонів; висока енергоємність економіки регіонів; відсутність реальної інноваційності в економіці регіонів; неререформованість сектору житлово-комунального господарства; недостатній розвиток підприємницького середовища; високі показники рівня концентрації та монополізація окремих регіональних товарних ринків; скорочення кількості працівників та погіршення якості трудового потенціалу, посилення міграційних процесів серед працездатного населення;

По-друге, проблеми розвитку територій, а саме: зростання вимушеної міграції; збільшення безробіття; проблеми забезпечення житлом, соціального захисту та пенсійного забезпечення; асиметрія регіонального розвитку, зростання диспропорцій за основними показниками; відсутність достатньої кількості фінансово-економічних ресурсів для власного розвитку територіальних громад; не розвиненість локальної інфраструктури, відсутність транспортної доступності в межах регіону; технологічна відсталість економіки регіонів; погіршення екологічної ситуації в багатьох містах та інших населених пунктах; відсутність координації секторальної політики в межах території одного регіону; неврахування потреб окремих міст і районів під час розроблення програм розвитку регіону; низький рівень використання потенціалу міжрегіонального та транскордонного співробітництва; низька ефективність політики стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва на місцевому рівні, відсутність достатніх стимулів для легалізації доходів населення та зменшення тіньової зайнятості; зменшення кількості населення, його старіння, низька економічна активність населення і недосконала оцінка реальної вартості робочої сили.

По-третє, проблеми управління: відсутність спеціального органу управління з питань вимушеної міграції; відсутність цільових державних програм щодо розв'язання проблем; недосконала система управління регіональним розвитком; надмірна централізація управління; відсутність партнерства: центр-регіон-територіальна громада; недосконалість правового регулювання щодо розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; відсутність прогресу в реформі адміністративно-територіального устрою України; незавершена адміністративна реформа з нестабільною інституційною структурою у сфері регіональної політики; фрагментація визначених повноважень та періодична зміна центрального органу виконавчої влади, який є відповідальним за формування та забезпечення реалізації

державної регіональної політики; відсутність довгострокової стратегії розвитку України, яка б мала стати підґрунтям реалізації Державної стратегії регіонального розвитку; недостатня кількість кваліфікованих кадрів, необхідних для стратегічного планування, розроблення та впровадження новітніх інструментів стимулювання регіонального розвитку, аналізу та моніторингу їх ефективності.

До того ж, існують проблеми управління регіональним розвитком, зумовлені складним взаємопроникненням природних, просторових, економічних, політичних і соціальних суперечностей, що пов'язано зі значною неоднорідністю територій країни та великою поліструктурністю територіальної організації влади [2]. При цьому спостерігаються протиріччя та конфлікти інтересів між зацікавленістю учасників місцевого розвитку та фактичною компетенцією органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, задоволенням територіальної громади в управлінських послугах і можливостями щодо забезпечення їх якості тощо.

Зауважимо, що розвиток регіонів характеризується диспропорційністю та незначним економічним зростанням, а також зосередженням виробничого, інвестиційного, фінансового, трудового потенціалу в незначній кількості регіонів.

На нашу думку, до найпоширеніших причин регіональних відмінностей (нерівностей) можна віднести: розходження природно-кліматичних умов життя й підприємництва в окремих регіонах країни; масштаби, якість і напрями використання природних ресурсів, які визначають «продуктивність» регіонів; периферійне або глибинне положення регіону, внаслідок чого підвищуються транспортні витрати, ростуть ціни й звужується ринок збуту; застаріла структура виробництва, запізнювання із введенням інновацій; агломераційні переваги (велике перетинання в регіоні міжгалузевих зв'язків) і агломераційні недоліки (перенаселення); тенденції в економічному розвитку країни (у періоди економічного росту в так званих відсталих регіонах виникають нові фірми, що спричиняє господарську активність, а на стадії стагнації активність падає); стадія технологічного розвитку, що впливає на ті або інші види виробництва товарів (сировинні ресурси, проміжні продукти, товари кінцевого споживання, послуги); політичні умови, форми загальної й регіональної політики, інституціональні фактори; фізичні фактори розміщення (наявність або відсутність гаваней, аеропортів, транспортних систем, промислових площадок, забезпеченість телекомунікаційними системами, тобто виробнича інфраструктура); соціально-культурні фактори (ступінь урбанізації, освіченість населення, наявність наукових центрів).

Регіональна диференціація всередині країни посилює та створює безліч проблем, зокрема, міграцію безробітних до інших, більш розвинених, територій, посилення соціальної напруги, зниження інвестиційної активності в депресивних регіонах, зростання бідності, обмеженість доступу до якісних освітніх послуг та охорони здоров'я, диспропорції в галузях соціальної інфраструктури.

Можна виділити такі негативні наслідки зростаючих регіональних соціально-економічних диспропорцій і територіальної дезінтеграції, як посилення фрагментарного, ситуативного характеру державного регулювання економіки; неспроможність держави проводити цілісне й ефективне макроекономічне регулювання; гальмування територіальної дифузії економічних ресурсів і нововведень; слабка дифузія технологічних нововведень; домінування екстенсивних чинників економічного зростання, що поглиблює макроекономічні диспропорції, проявом чого є прискорення інфляційних процесів; слабка територіальна дифузія інституційних нововведень, що фактично означає гальмування, повільну та неоднозначну реалізацію інституційних реформ; послаблення територіальної єдності держави, зростання політичного протистояння.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що до основних проблем виваженого та ефективного стратегічного державного управління регіональним розвитком відносять: відсутність оперативної, достовірної інформації про його соціально-економічний стан; відсутність єдиної комплексної методики оцінки соціально-економічного стану територіальної освіти відповідно до її рівня, статусу і специфіки; відсутність методики комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку регіону; розбіжності у стратегічному плануванні та позиціонуванні територіальних утворень різних рівнів і різних господарюючих суб'єктів у їхньому складі; відсутність єдиної універсальної методики комплексного планування заходів щодо досягнення стратегічної мети соціально-економічного розвитку територій, з урахуванням їхньої специфіки; недостатність досліджень і методологічних розробок з протидії глобальним і територіальним (регіональним) проявам фінансової та економічної кризи; відсутність комплексної методики стратегічного планування інноваційного розвитку регіону тощо.

За сучасних умов перед Україною постали нові виклики та загрози, які суттєво впливають на розвиток держави, реалізацію національних інтересів та стан національної безпеки: глобальні світові цивілізаційні процеси, ускладнення умов розвитку української держави та погіршення використання нею переваг її геополітичного становища; зростаюче відставання України від країн-лідерів за показниками якості життя людей, рівнем інвестиційної привабливості, конкурентоздатності та розвиненості інноваційного середовища; збільшення асиметрії розвитку регіонів, деградація села, криза міської поселенської мережі, скорочення кількості та погіршення якості трудового потенціалу та посилення міграції працездатного населення, особливо молоді, з багатьох регіонів України; намагання окремих політичних сил та зовнішніх чинників використати проблеми регіонального розвитку, економічні, соціальні, культурні, ментальні та інші відмінності між регіонами, їх сучасну політичну структуру для загострення політичного протистояння, що стримує досягнення національної єдності, створює загрози національній безпеці держави; несформованість загальнонаціональних цінностей, нестійкість та неоднорідність загальнодержавного політичного, економічного, мовного, культурного, інформаційного простору.

Відтак, пріоритетами державної регіональної політики мають бути: формування ефективної системи публічної влади в регіонах, спроможної забезпечити сталий розвиток територій; сприяння поліпшенню

матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів; стимулювання міжрегіональної інтеграції, подолання міжрегіонального відчуження та інтеграції регіональних інформаційних, освітніх просторів у єдиний загальноукраїнський простір; створення ефективних механізмів представництва на загальнонаціональному рівні інтересів регіонів, а на регіональному – територіальних громад, забезпечення врахування самобутності регіонів та їх конкурентних переваг при формуванні та реалізації державної регіональної політики; оптимізація територіальної основи публічної влади з упорядкуванням меж адміністративно-територіальних одиниць, чітким розподілом сфери повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; створення та підтримка повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей, зменшення територіальної диференціації за індексом людського розвитку, формування поліцентричної системи розвитку території держави; запровадження критеріїв визначення «проблемних» територій у регіонах та впровадження заходів державного реагування на ситуації, що склалися у них; запровадження дієвих механізмів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних проектів та програм ефективного використання місцевих ресурсів.

IV. Висновки

Таким чином, державне регулювання регіонального розвитку в Україні має ряд фундаментальних перепон, які стоять на шляху досягнення збалансованого розвитку території держави, створення можливостей для динамічного зростання кожного регіону на основі унікальної комбінації внутрішніх факторів та умов.

Література.

1. Гнатенко А. Напрями вдосконалення механізму державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів України / А. Гнатенко // Управління розвитком. - 2015. - № 8. - С. 103-104.
2. Громоздова Л. Удосконалення оцінки тенденцій регіонального економічного розвитку / Л. Громоздова // Держава та економіка. - 2014. - № 1. - С. 12-16.
3. Дацій Н.В. Принципи дії соціальної держави щодо підтримання соціального статусу і життєвих потреб населення території /Н.В. Дацій // Вісник Академії митної служби України. Серія: „Державне управління”. – №1(8). – 2013. – С.7-13.
4. Єліневський В. Наукові засади управління сталим соціально-економічним розвитком регіонів / В. Єліневський // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання - Дніпропетровськ, - 2016. - №12. – С. 45-49.

References.

1. Gnatenko A. (2015), “Poverty of Ukraine's population: methodology, methodology and practice Directions of improvement of the mechanism of state regulation of social and economic development of regions of Ukraine”, *Upravlinnia rozvytkom*, vol. 8, pp. 103-104.
2. Gromozdova L. (2014), “Improving Assessment of Trends in Regional Economic Development”, *Derzhava ta ekonomika*, vol. 1, pp. 12-16.
3. Datsii N. (2013), “Principles of the social state to maintain social status and living needs of the population of the territory”, *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Serii: „Derzhavne upravlinnia”*, vol. 1 (8), pp. 7-13.
4. Yelinievsky V. (2016), “Scientific principles of management of sustainable socio-economic development of regions of analysis”, *Efektivna ekonomika*, vol. 12, pp. 45-49.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2018 р.